

Joanna Przybek-Mita

Ośrodek Kształcenia Podyplomowego Pielęgniarek i Położnych Sp. z o.o. w Rzeszowie

Rys historyczny organizacji zawodowych pielęgniarek okresu międzywojennego w Polsce

A historical overview of nursing professional organisations in the interwar period in Poland

STRESZCZENIE

Okres międzywojenny w Polsce był czasem szybkiego wzrostu liczby wykwalifikowanych pracowników medycznych, głównie lekarzy i pielęgniarek dyplomowanych. Zarobki pracowników medycznych uzależnione były od takich czynników, jak kwalifikacje zawodowe, popularność zawodu i specjalności zawodowej, stanowiska, płci, miejsca zamieszkania, a nawet narodowości. Pielęgniarki, pomimo wykształcenia ogólnego i wysokich kwalifikacji zawodowych, były traktowane jak pracownicy fizyczni. Ich czas pracy był nieregulowany, a zarobki zrównane z uposażeniem niższego personelu szpitalnego. Warunki mieszkaniowe, często krytyczne, utrudniały normalny wypoczynek i życie osobiste. Ta sytuacja stała się przyczynkiem do utworzenia pierwszych pielęgniarskich organizacji zawodowych. Rejestrowano je pod nazwami towarzystw i stowarzyszeń. Pozorowano w ten sposób działalność naukową, mimo iż głównym celem organizacji zawodowych były różne formy samopomocy zawodowej i walka o podnoszenie rangi zawodu w społeczeństwie.

Celem pracy jest przedstawienie rysu historycznego pielęgniarskich organizacji zawodowych okresu międzywojennego, głównie Polskiego Stowarzyszenia Pielęgniarek Zawodowych, Stowarzyszenia Absolwentek na Czystem, Związku Zawodowego Pielęgniarek Społecznych oraz Niezależnego Związku Pielęgniarek Dyplomowanych.

Ich działalność wiązała się z sukcesami prawno-zawodowymi, głównie wprowadzeniem ustawy o pielęgniarstwie. Pojawiły się również pierwsze strajki pielęgniarskie, które zostały brutalnie stłumione, a ruch ten potępiony jako sprzeczny z zasadami etyki zawodowej pielęgniarki.

Problemy Pielęgniarstwa 2016; 24 (3–4): 243–248

Słowa kluczowe: organizacje zawodowe; pielęgniarka; strajk; okres międzywojenny

ABSTRACT

The interwar period in Poland was a time of rapid growth in the number of qualified healthcare workers, mainly doctors and certified nurses. Their earnings depended on factors such as qualifications, the popularity of the profession and professional specialty, position, gender, place of residence, and even nationality. In spite of their general education and high professional qualifications, nurses were treated as physical labourers. Their work time was unregulated and earnings were equivalent to the salary of lower hospital staff. Housing conditions, often dramatic, hampered normal rest and personal life for them. This situation contributed to the creation of the first nursing professional organisations. They were registered as societies and associations. Thus, scientific activity was simulated, although the main purpose of these professional organisations was to provide various forms of professional self-help and the struggle for improving the status of the profession in society.

The purpose of this study is to present a historical overview of nursing professional organisations in the interwar period, mainly the Polish Association of Professional Nurses, the Association of Graduates at Czyste district in Warsaw, the Union of Social Nurses and the Independent Union of Certified Nurses.

Their activity was associated with legal and professional success, mainly with the introduction of the Act on Nursing Profession. There were also the first nursing strikes, which were brutally suppressed and the movement was condemned as contrary to the principles of nurses' professional ethics.

Problemy Pielęgniarstwa 2016; 24 (3–4): 243–248

Key words: professional organisations; nurse; strike; interwar period

Adres do korespondencji: Joanna Przybek-Mita, Klęczany 32A, 39–127 Będziemyśl, tel.: 782 233 292/faks. 17 7788481, e-mail: joannapm@vp.pl

DOI: 10.5603/PP.2016.0040

Wstęp

Działalność organizacji zawodowych pracowników służby zdrowia od pierwszych lat ich funkcjonowania koncentrowała się na walce o sprawy socjalno-bytowe i sprawy prawno-zawodowe. Organizacje zawodowe lekarzy, lekarzy dentyków, techników dentystrycznych, farmaceutów, felczerów, a także pielęgniarek i położnych usilnie zabiegały o unormowanie swojej sytuacji zawodowej i zabezpieczenie maksymalnych uprawnień zawodowych. Oprócz tej działalności, w miarę swoich skromnych możliwości finansowych, prowadziły ożywioną działalność wydawniczą, kulturalno-oświatową, samopomocową i towarzysko-rozrywkową. Widoczna była również aktywność organizacji zawodowych pracowników służby zdrowia w różnych akcjach ogólnospołecznych w zakresie walki z chorobami społecznymi, bezrobociem i klęskami żywiołowymi.

Pod koniec lat trzydziestych XX wieku, w okresie zagrożenia niepodległości przez faszyzm niemiecki, większość organizacji zawodowych służby zdrowia deklarowała gotowość do walki i wzięła aktywny udział w przygotowaniach do obrony ojczyzny [1]. W początkowych latach działalności organizacji zawodowych pracowników służby zdrowia główną metodą sprawczą była interwencja u władz. Tylko w wyjątkowych sytuacjach pracownicy medyczni brali udział w strajkach. Uznawano, że ta forma walki o interesy ekonomiczne i polityczne jest typowa dla klasy robotniczej i nie przystoi pracownikom służby zdrowia. Ponadto organizacje zawodowe stały na stanowisku, że pozostawienie chorych bez opieki powinno być traktowane jako rezygnacja z prawa do wykonywania zawodu [1].

Sytuacja społeczno-zawodowa pracowników służby zdrowia

Sytuacja społeczno-zawodowa pracowników służby zdrowia w okresie tworzenia się ruchów zawodowych stanowiła swoistą mozaikę. W okresie międzywojennym XX wieku w Polsce sytuacja prawno-zawodowa i ekonomiczna uzależnione były od panującego ustroju. Traktował on leczenie jako prywatną sprawę poszczególnych obywateli. Spowodowało to sytuację, że większość pracowników służby zdrowia należała do wolnych zawodów, którzy swoją pracę wykonywali w prywatnych gabinetach na zlecenie pacjenta lub na podstawie umowy o pracę zawartej z instytucjami społecznymi. Jedynie personel pielęgniarski w większości pracował na etatach lub kontraktach w szpitalach i innych placówkach leczniczych.

Pomiędzy samodzielnymi przedstawicielami wolnych zawodów służby zdrowia a pozostałym personelem, który był traktowany jako pomocniczy, istniały antagonizmy. Stały się one przyczynkiem do bezpośredniej walki o równouprawnienie zawodowe

i poprawę warunków pracy i płacy. Okres międzywojenny w Polsce był również czasem szybkiego wzrostu liczby wykwalifikowanych pracowników medycznych, głównie lekarzy i pielęgniarek dyplomowanych [2]. Wówczas najwięcej wykwalifikowanych kadr medycznych gromadziło się w dużych miastach: w Warszawie, Krakowie, Lwowie i Łodzi, zaś duże niedobory kadr medycznych były widoczne we wschodnich i południowo-wschodnich województwach Polski.

Zarobki personelu medycznego są niezwykle trudne do odtworzenia ze względu na brak rejestracji dochodów z prywatnej praktyki. Wiadomym jest jednak, że istniały duże dysproporcje w ich wysokości. Uzależnione były one od takich czynników, jak kwalifikacje zawodowe, popularność zawodu i specjalności zawodowej, stanowiska, płci, miejsc zamieszkania, a nawet narodowości. W dużej mierze sytuacja materialna w Polsce międzywojennej zależała od koniunktury gospodarczej, co powodowało zintensyfikowanie dążeń wszystkich grup zawodowych służby zdrowia do zwiększenia swych możliwości zarobkowych w państwowych, komunalnych i ubezpieczeniowych instytucjach służby zdrowia [3]. Była to troska o zabezpieczenie ciągłości zatrudnienia i uzyskanie w ten sposób stabilizacji materialnej. Dawało to również przywileje wynikające z tytułu umowy o pracę. Spośród grup pracowników służby zdrowia najlepiej zarabiali lekarze, którzy pracowali w szpitalach i innych instytucjach służby zdrowia oraz dodatkowo prywatnie praktykowali. Wśród pielęgniarek najlepiej wynagradzane finansowo były pielęgniarki dyplomowane, zatrudnione w wojsku w tak zwanym Korpusie Sióstr PCK [4, 5].

Polskie Stowarzyszenie Pielęgniarek Zawodowych

Utworzenie pierwszych organizacji zawodowych pracowników służby zdrowia na ziemiach polskich nie było łatwe. Wiele trudu wymagała legalizacja tych organizacji, dlatego większość z nich rejestrowana była pod nazwami towarzystw i stowarzyszeń. Pozorowano w ten sposób działalność naukową, mimo iż głównym celem organizacji zawodowych były różne formy samopomocy zawodowej i walka o podnoszenie rangi zawodu w społeczeństwie.

Idea zawodu pielęgniarskiego dotarła na ziemie polskie na początku XX wieku. Wówczas rozpoczęto tworzenie pierwszych szkół pielęgniarskich, których absolwentka powinna — obok zalet osobistych — posiadać odpowiednie przygotowanie zawodowe. Inicjatywę tę popierali lekarze, którzy głośno sprzeciwiali się idei pielęgniarstwa opartego na zasadzie samarytanizmu i dobroczynności zakonnej. Na łamach czasopisma „Medycyna i Kronika Lekarska” w 1916 roku napisano: „[...] Leczenie to nie jałmużna [...] do

prawidłowej i skutecznej kuracji obok lekarzy konieczny jest wykształcony personel pielęgniarski” [6].

Orędownikiem wysokiego przygotowania zawodowego i ustawicznego doksztalcania stały się również pielęgniarki zrzeszone w Polskim Stowarzyszeniu Pielęgniarek Zawodowych. Była to pierwsza organizacja zawodowa pielęgniarek polskich, którą powołano w 1925 roku, o dość elitarnym charakterze. Członkiem zwyczajnym PSPZ mogła być każda pielęgniarka, która ukończyła dwuletnią szkołę pielęgniarstwa, należała do odpowiedniego stowarzyszenia absolwentek i złożyła państwowy egzamin pielęgniarstwa. Zamykało to drogę do Stowarzyszenia znacznej liczbie siostr PCK pracujących na etatach pielęgniarstwa, ale nie mających pełnych kwalifikacji pielęgniarstwa [7]. W statucie pominięto sytuację socjalno-bytową pielęgniarek. Ta pozorna obojętność wobec sytuacji ekonomicznej podyktowana była, według autorek statutu, względami etycznymi. Jednak w praktyce organizacyjnej wynikała z bezsilności Stowarzyszenia wobec poważnych problemów socjalno-bytowych pielęgniarek, które musiało zabiegać o uznanie praw pielęgniarek do wykonywania zawodu wśród lekarzy i opinii publicznej [8]. Stowarzyszenie zmagало się z konkurencją zawodową ze strony położnych i felczerów, których przedstawiciele niechętnym okiem patrzyli na wzrastającą rolę pielęgniarek. Zmiany wymagała również postawa dyrektorów szpitali, którzy pielęgniarki dyplomowane traktowali jako służbę szpitalną. PSPZ otrzymało wsparcie jedynie od lekarzy społeczników o wysokich kwalifikacjach moralnych i naukowych.

Działalność PSPZ skupiła się przede wszystkim na szkolnictwie pielęgniarstwa i uznaniu go przez lekarzy oraz władze państwowe [9]. W 1929 roku rozpoczęto batalię o wprowadzenie etatów pielęgniarstwa oraz zasygnalizowano potrzebę zmian organizacyjnych w szpitalach. Głośno domagano się, by na jedną pielęgniarkę przypadało mniej chorych do opieki. Prowadzono również starania o podniesienie jakości świadczeń szpitalnych, modernizację urządzeń szpitalnych i przestrzeganie zasad higieny w ośrodkach życia zbiorowego [1].

Niezbędnym narzędziem w tej walce okazało się utworzenie czasopisma w ramach działalności PSPZ. Czasopismo pod tytułem „Pielęgniarka Polska” rozpoczęło działalność wydawniczą od 1929 roku, na jego łamach — obok propagandy na rzecz szkolnictwa pielęgniarstwa — prowadzono akcje walki z gruźlicą, alkoholizmem i niktynizmem. Znaczna część artykułów miała charakter naukowy. Drukowano także sprawozdania z działalności Stowarzyszenia i ICN, artykuły z cyklu „Notatki zawodowe”. Prowadzono przegląd fachowych czasopism krajowych i zagranicznych. Ciekawostką było to, że czasopismo

w pewnym zakresie pełniło rolę pośrednictwa pracy, drukując wykaz wolnych posad pielęgniarstwa [10]. Wanda Strzałkowska napisała: „ (...) *Czasopismo, mimo że miało skromny rozmiar, prowadzone było z rozmachem, podawało wiadomości bieżące z życia Stowarzyszenia, szkół pielęgniarstwa oraz ważne fakty dotyczące służby zdrowia. Najwięcej miejsca poświęcone było zagadnieniom zawodowym, pracy w placówkach służby zdrowia, doniesieniom z zagranicy, na podstawie przeglądu pism zawodowych oraz doświadczeń pielęgniarek na stypendiach zagranicznych*” [10].

W miarę rozwoju szkół pielęgniarstwa podjęto uchwałę o tworzeniu kół zamiejscowych PSPZ, które zajmowały się głównie akcją sanitarną na wsiach i doksztalcaniem swoich absolwentek. Problematyka kursów wynikała z faktycznego zapotrzebowania i była ustalona na podstawie ankiet, które wypełnili członkowie Stowarzyszenia. Niektóre z kół podejmowały własne inicjatywy, między innymi budowy własnych domów wypoczynkowych. Koło lwowskie utworzyło własne pośrednictwo pracy, a koło w Sosnowcu interweniowało w sprawie skrócenia godzin pracy w Ubezpieczalni [11].

W głównej mierze statutowym założeniem PSPZ było utrzymanie wysokiego poziomu zawodowego pielęgniarek, to jednak w miarę upływu lat coraz więcej miejsca zajmowały sprawy socjalno-bytowe pielęgniarek. Prace na tych zagadnieniach rozpoczęło powołanie w 1926 roku specjalnej komisji do zbadania warunków pracy i płacy pielęgniarek zawodowych.

Na podstawie wyników ankiety zwrotnej uzyskanej od zainteresowanych stwierdzono, że sytuacja nie jest najlepsza i wymaga interwencji u władz. Pielęgniarki, pomimo wykształcenia ogólnego i wysokich kwalifikacji zawodowych, były traktowane jak pracownicy fizyczni. Ich czas pracy był nieuregulowany, a zarobki zrównane z uposażeniem niższego personelu szpitalnego. Warunki mieszkaniowe były złe, co uniemożliwiło normalny wypoczynek i życie osobiste. Głos w sprawie 8-godzinnego dnia pracy zabierały Helen Bridge i Jadwiga Suffczyńska.

W 1927 roku rozpoczęto starania o zakwalifikowanie pielęgniarek do pracowników umysłowych. Sprawa warunków pracy i płacy była skomplikowana, dlatego pierwszym krokiem do jej uregulowania stało się przyjęcie ustawy o pielęgniarstwie. Pracę nad projektem w 1929 roku rozpoczęła specjalna komisja, która po kilku miesiącach przesłała opracowany projekt do Departamentu Służby Zdrowia w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Za uregulowaniem sytuacji prawnej pielęgniarek i prawną ochroną dyplomu pielęgniarstwa wypowiadali się również wybitni lekarze. Przykładem były słowa Kacprzaka — lekarza, wychowawcy i publicysty: „ [...] *Należy skończyć z okresem dzikiego szkolenia.* (...)

Szkolenie za wszelką cenę doprowadziło do obniżenia przygotowania zawodowego i zrodziło realne niebezpieczeństwo bezrobocia. Dyplom pielęgniarki powinien być chroniony przez prawo, podobnie jak dyplom lekarza czy inżyniera” [12].

Realizacja projektu napotkała jednak duże trudności ze strony Departamentu Zdrowia w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych [1]. Dopiero 21 lutego 1935 roku została uchwalona przez Sejm ustawa o pielęgniarstwie. Składała się ona z trzech zasadniczych rozdziałów. Pierwszy określał zakres praktyki pielęgniarstwa. Dzięki tym zapisom pielęgniarki dyplomowane uzyskały szerokie uprawnienia w zakresie pielęgnacji chorych w zakładach leczniczych i domach prywatnych. Zapisy prawne stwarzały dodatkowo możliwości szerzenia higieny ogólnej i zapobiegania epidemiom w zakładach opiekuńczych, w szkołach, instytucjach społecznych i zakładach przemysłowych. Wyraźnie podkreślono, że tylko pielęgniarki dyplomowane są upoważnione do wykonywania zleceń lekarskich.

W rozdziale pierwszym ustawy o pielęgniarstwie poczyniono starania rozgraniczenia kompetencji poszczególnych pracowników medycznych oraz wprowadzono obowiązek rejestracji pielęgniarek i zachowania tajemnicy zawodowej. Ustawa nadawała pielęgniarcom prawa pracowników umysłowych. W rozdziale drugim zapisano obowiązki i uprawnienia w zakresie organizacji szkół pielęgniarstwa. Określono jednostki nadzorująco-kontrolujące, czas trwania nauki w szkole i wymagania stawiane kandydatce ubiegającej się o przyjęcie do szkoły. Zapisy prawne nadawały prawo do używania tytułu pielęgniarki dyplomowanej osobie po ukończeniu szkoły pielęgniarstwa lub odpowiedniego kursu i złożeniu egzaminu państwowego. Trzeci rozdział stanowił o tak zwanych postanowieniach przejściowych. Na jego mocy prawo do wykonywania zawodu pielęgniarstwa uzyskiwały osoby o niepełnych kwalifikacjach, które pracowały na stanowiskach pielęgniarstwa minimum pięć lat i zobowiązały się do złożenia egzaminu państwowego [13].

Jednym z poważniejszych zagadnień poddawanych publicznym dyskusjom na zjazdach PSPZ były relacje zawodowe między lekarzami a pielęgniarkami. Krytykowano zachowania tych lekarzy, którzy podkreślając swoją intelektualną przewagę i wyższą pozycję społeczną, traktowali pielęgniarki jako służbę szpitalną [14]. Zwracano uwagę na dużą i nieuzasadnioną dysproporcję w poborach [15].

Związek Zawodowy Pielęgniarek Społecznych Rzeczypospolitej

Kryzys ekonomiczny w latach 1929–1933 spowodował zahamowanie rozwoju PSPZ oraz zmniejszenie liczby członków, którzy opłacali składki członkowskie [1]. Ponadto wiele nierozwiązanych spraw prawno-

-zawodowych i socjalno-bytowych doprowadziło do powołania konkurencyjnej organizacji zawodowej. Powstała ona w 1931 roku z inicjatywy pielęgniarek warszawskich: Walerii Gołębiowskiej, Haliny Niedzielskiej i Marii Nowackiej, pod nazwą Związek Zawodowy Pielęgniarek Społecznych Rzeczypospolitej [1].

Siedziba ZZPS znajdowała się w Warszawie przy ul. Jasnej 11. W myśl zapisów statutowych Związek został powołany do obrony interesów zawodowych i ekonomicznych swoich członków. Dodatkowo postulowano również o:

- udzielenie pomocy materialnej,
- walkę o minimum płacowe,
- pośrednictwo Związku w sprawach spornych,
- organizację biura pośrednictwa pracy,
- organizację kasy zapomogowej, pożyczkowej, oszczędnościowej i pogrzebowej,
- udzielenie pomocy prawnej i opieki lekarskiej dla członków Związku,
- urządzenie widowisk i innych imprez dochodowych [16].

Członkiem ZZPS mogła zostać pielęgniarka pracująca zawodowo oraz pielęgniarka bez pełnych kwalifikacji, która zobowiązała się do złożenia egzaminu państwowego. Łatwiejsze do spełnienia wymogi stwarzały szansę na liczniejszą rekrutację. Niestety, działalność Związku, pomimo populistycznych celów, prowadzona była tylko do 1936 roku, a liczba członków organizacji nie przekroczyła nigdy 26 osób.

Stowarzyszenie Absolwentek Pielęgniarstwa na Czystem

Drugą organizacją, opozycyjną w stosunku do PSPZ, było Stowarzyszenie Absolwentek Szkoły Pielęgniarstwa na Czystem. Tam zarejestrowano również pierwszą wśród absolwentek pielęgniarstwa szkołę komórkę Komunistycznej Partii Polski (KPP). Było to w 1926 roku.

Celem strategicznym tej partii była rewolucja socjalna, którą próbowano osiągnąć poprzez likwidację państwa polskiego i wcielenie jego terenów do ZSRR jako republiki sowieckiej. W związku ze swoją działalnością organizacja została uznana za antypaństwową i nielegalną. Wszystkie komórki KPP wypełniały zalecenia V Zjazdu KC KPP z września 1930 roku, a także dodatkowo rozpoczęły walkę strajkową o 8-godzinny dzień pracy, urlopy pracownicze i zapomogi dla bezrobotnych. W strajku pielęgniarstwa w Szpitalu Dziecięcym w 1931 roku dodatkowo uczestniczył personel gospodarczy i niższy personel pomocniczy szpitala. Żądano podwyżki płac, zaś bezpośrednim skutkiem strajku było usunięcie z pracy organizatorów. Rewizje i aresztowania swoim zasięgiem objęły również lekarzy, którzy w strajku nie uczestniczyli. Absolwentki Szkoły Pielęgniarstwa na Czystem również czynnie

wyrażały poparcie dla strajku prowadzonego przez Związek Zawodowy Pracowników Użyteczności Publicznej oraz uczestniczyły, wspólnie z pracownikami miejskimi, w strajku w obronie ubezpieczeń społecznych [1]. W tym przypadku bezpośrednim efektem strajku było wywalczenie przez pielęgniarki urlopów pracowniczych i wypłaty zaległych poborów.

Organizacja strajku przez Stowarzyszenie Absolwentek Szkoły Pielęgniarek na Czystem spotkała się z ostrą krytyką i potępieniem na łamach prasy warszawskiej przez PSPZ. Podkreślono, że takie zachowanie jest sprzeczne z zasadami etyki zawodowej pielęgniarki [17]. Sąd Honorowy PSPZ wykluczył uczestniczki strajku z szeregów Stowarzyszenia. Groziło to poważnym rozłamem, dlatego został zwołany walny zjazd PSPZ. W czasie obrad zatwierdzono uchwałę o wydaleniu z szeregów PSPZ absolwentek szkoły pielęgniarskiej na Czystem i pielęgniarek pochodzenia żydowskiego [1]. Ponadto na wniosek przewodniczącej Stowarzyszenia Jadwigi Romanowskiej złożono petycję o zwolnienie pielęgniarek i opiekunek chorych z udziału w strajkach i demonstracjach ulicznych. Wniosek ten skierowano do władz Związku Zawodowego Pracowników Miejskiej i Związku Zawodowego Pracowników Komunalnych i Instytucji Użyteczności Publicznej.

Wykluczenie z szeregów PSPZ absolwentek szkoły na Czystem było przyczyną utworzenia Zrzeszenia Pielęgniarek Zawodowych. Organizacja ta, bez osobowości prawnej, starała się o ponowne przyjęcie do PSPZ. Stało się to przyczyną żarliwych dyskusji i okazało do wyliczenia niepowodzeń i niepopularnych decyzji PSPZ. Aby zminimalizować rozłam spowodowany tą sytuacją zdecydowano o ogłoszeniu referendum wśród członków PSPZ. Dotyczyło ono kwestii włączenia Zrzeszenia Pielęgniarek Zawodowych w strukturę PSPZ.

W wyniku głosowania 80% członkiń Stowarzyszenia wypowiedziało się przeciw ponownemu przyjmowaniu absolwentek szkoły pielęgniarskiej na Czystem. Decyzja ta była przede wszystkim wyrazem stanowiska potępiającego akcje strajkowe. Stała się pośrednio przyczynkiem do nagonki na pielęgniarki zaangażowane w walkę ekonomiczną. Wiele z nich usunięto z pracy w szpitalach i Kasach Chorych, wiele poddano dozorowi policji. W odpowiedzi na prześladowania zwolnione pielęgniarki w jednym z domów prywatnych utworzyły Biuro Pośrednictwa Pracy, które wyszukiwało pracę przy pielęgnacji chorych w domach prywatnych i w prywatnych klinikach.

Niezależny Związek Pielęgniarek Dyplomowanych

Dla umożliwienia lepszej obrony praw pracowniczych powołany został w 1934 roku Niezależny Związek Pielęgniarek Dyplomowanych. Współpra-

cował ze Związkiem Pracowników Komunalnych i Instytucji Użyteczności Publicznej oraz ze Związkiem Pracowników Komunalnych, a w 1936 roku ze 180 członkiń utworzono Samodzielny IX Oddział Związku Pracowników Komunalnych i Instytucji Użyteczności Publicznej. Pracami tego oddziału kierowały pielęgniarki: Hanna Zylber i Sonia Jeleń [18]. Wskrzeszono współpracę z Komunistyczną Partią Polski i współpracowano z Międzynarodową Organizacją Pomocy Rewolucjonistom.

W sierpniu 1939 roku pielęgniarki zrzeszone w tymże oddziale zgłosiły gotowość i prośbę o zatrudnienie w służbie sanitarnej. Petycja została odrzucona, ale mimo wszystko, we wrześniu 1939 roku członkinie Związku zgłosiły się do pracy w punktach sanitarnych cywilnej obrony stolicy [1]. Atmosfera przygotowań wojennych uwidoczniła się również w działaniach PSPZ, które domagało się rejestracji wszystkich pielęgniarek zawodowych w Korpusie Sióstr PCK. W ten sposób wyrażono gotowość na wypadek wojny. Na łamach „Pielęgniarki Polskiej” w 1939 roku prowadzono szkolenia z zakresu opatrywania ran, transportu rannych, likwidacji skutków ataków gazowych itp. Dodatkowo Zarząd Stowarzyszenia zakupił 1000-złotową obligację pożyczki obrony przeciwlotniczej, składając w ten sposób zapewnienie wiernej służby ojczyźnie. Na łamach tegoż czasopisma drukowano listę wpłat indywidualnych i zbiorowych na Fundusz Obrony Narodowej. Wpłacane sumy, choć niewielkie, były wyrazem patriotycznego zaangażowania [19].

Podsumowanie

Podsumowując działalność pierwszych organizacji zawodowych pielęgniarek, należy pamiętać o sukcesach prawno-zawodowych, mierzonych wprowadzeniem ustawy o pielęgniarstwie. W niej rozgraniczono kompetencje poszczególnych pracowników medycznych, przyznano pielęgniarkom uprawnienia pracowników umysłowych, zapisano obowiązek rejestracji pielęgniarek oraz obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, a także zdefiniowano obowiązki w zakresie organizacji szkół pielęgniarskich. Jednak przyjęty ugodowy styl współpracy z organami władzy państwowej przez najważniejszą z pielęgniarskich organizacji — PSPZ, stał na przeszkodzie w rozwoju bardziej radykalnych organizacji zawodowych. PSPZ mocno separowało się od klasowego ruchu, tworząc organizację zamkniętą, elitarną i pozornie apolityczną, co powodowało, że nie można go uznać za związek zawodowy w pełnym znaczeniu tego słowa. Łączyło ono przede wszystkim działalność zawodową z działalnością towarzystwa naukowego.

Próby radykalnej formy nacisku na władze państwowe i protestu społecznego zostały podjęte przez inne pielęgniarskie organizacje zawodowe, to jest

Związek Zawodowy Pielęgniarek Społecznych i Stowarzyszenie Absolwentek Pielęgniarstwa na Czystem, które utworzyły Zrzeszenie Pielęgniarek Zawodowych, a następnie Niezależny Związek Pielęgniarek Dyplomowanych. Organizacje te przede wszystkim koncentrowały się na wywalczeniu minimum płacowego oraz 8-godzinnego dnia pracy, ale podejmowały działalność w celu uzyskania uprawnień do urlopów pracowniczych czy zapomóg dla bezrobotnych pielęgniarek. Ich działalność, ze względu na zastosowaną formę, została jednak potępiona przez środowisko pielęgniarskie. Wynikało to przede wszystkim ze względów etycznych. Uważano, że pozostawienie chorych bez opieki jest równoznaczne z rezygnacją z prawa do wykonywania zawodu pielęgniarki.

Działalność pielęgniarskich organizacji zawodowych w Polsce okresu międzywojennego, która koncentrowała się na obronie interesów zawodowych i społeczno-ekonomicznych stała się wzorcem do naśladowania w późniejszych okresach przez pielęgniarskie związki zawodowe i stowarzyszenia zawodowe. Różnice polegały tylko na stosowanych metodach działania w celu osiągnięcia efektów zapisanych w statutach organizacji.

Piśmiennictwo

- Lewandowski S. Dzieje ruchu zawodowego pracowników służby zdrowia. Warszawa: PZWL 1970.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24.11.1927r o ubezpieczeniu pracowników umysłowych. Dz. U. RP z 24.11.1927 roku, nr 106, poz. 911.
- Dwadzieścia lat publicznej służby zdrowia. Warszawa: PZH 1939.
- Tabele uposażeń. Korpus Sióstr PCK. Warszawa 1932.
- Bartnicki T., Czajkowski T. Struktura zatrudnienia i zarobki pracowników umysłowych. Instytut Spraw Społecznych, Warszawa 1936; 65-68, 156.
- Bergman L.E. Szpital a szkoła pielęgniarska. Medycyna i Kronika Lekarska 1916; 50-51: 663-666.
- Górajek-Jóźwik J. Kalendarium polskiego pielęgniarstwa. Wydawnictwo OVO, Warszawa 1998.
- Choińska F. Pielęgniarstwo zawodowe. Głos Pielęgniarski 1939; 1: 1-2.
- Hass L. Organizacje zawodowe w latach 1918-1939. Warszawa: Informator 1963.
- Strzałkowska W. Klimat tamtych lat. Pielęgniarka i Położna 1982; 11: 31-32.
- Sprawozdanie z działalności stowarzyszeń. Pielęgniarka Polska 1930; 3: 15; 4: 13.
- Kacprzak M. W obronie pielęgniarek zawodowych. Zdrowie 1930; 23: b. p.
- Iżycka J. Ustawa o pielęgniarstwie z dnia 21.02.1935 roku. Dz. U. nr 27, poz.199. W: Bogusz J. (red.). Encyklopedia dla pielęgniarek. Warszawa: PZWL 1991: 527.
- Misiewicz J. Praca lekarza a praca pielęgniarki. Pielęgniarka Polska 1938; 6: 246-249.
- Bogdanowicz J. Współpraca lekarzy z pielęgniarkami. Pielęgniarka Polska 1938; 7-8: 280-281.
- Statut ZZPS. Warszawa 1931.
- Romanowska J. W sprawie strajku pielęgniarek. Pielęgniarka Polska 1932; 2-3-4: 56.
- Baranowski W. Sprawozdanie Związku z lat 1936-1938. Księga Pamiątkowa Związku Pracowników Komunalnych i Instytucji Użyteczności Publicznej. Warszawa 1938.
- Lista wpłat indywidualnych i zbiorowych na Fundusz Obrony Narodowej. Pielęgniarka Polska 1939; 4: 97.